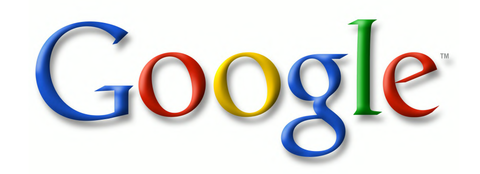

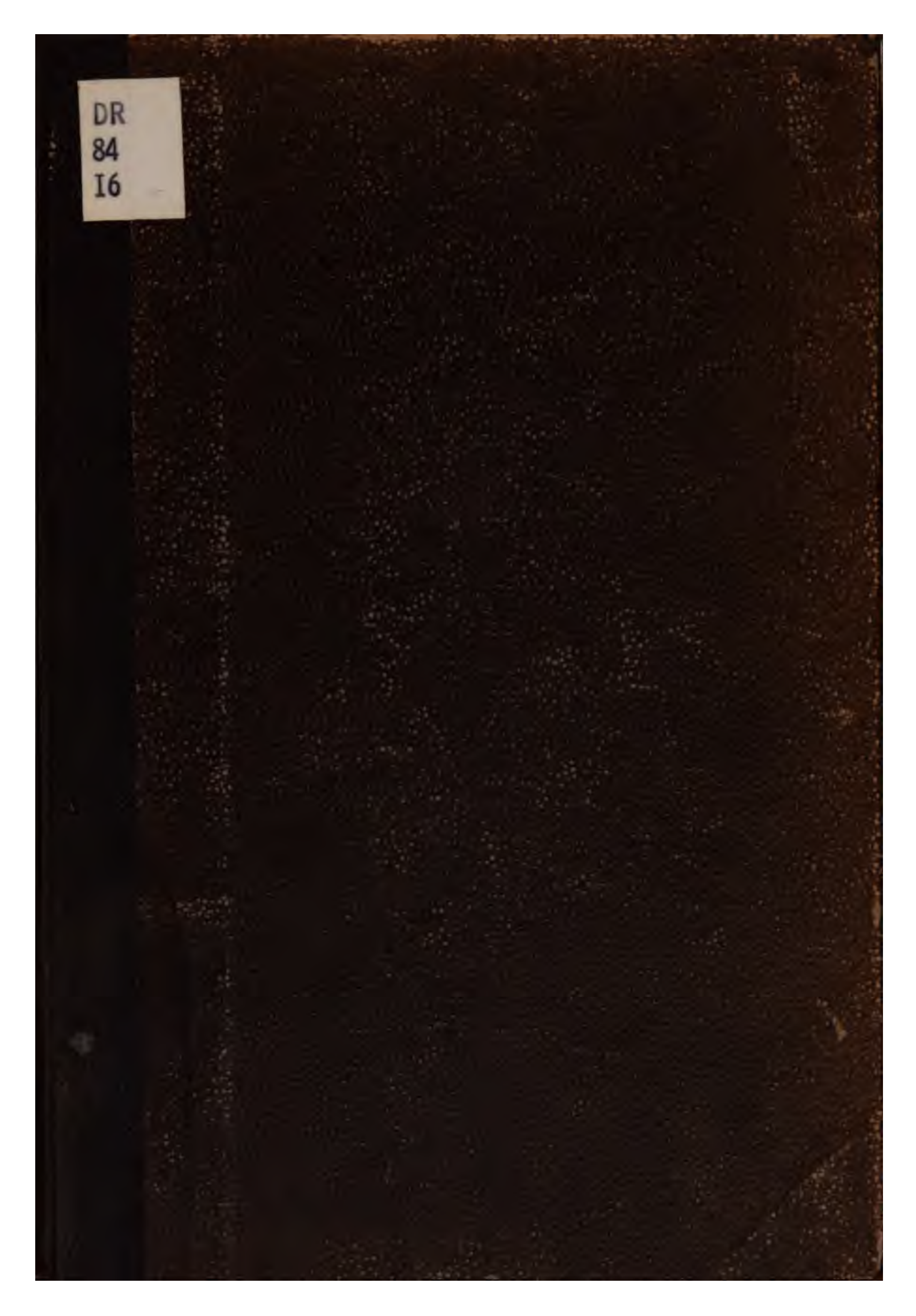
DR
84
I6

1878–1908

Санъ-Стефанска България

ДИМИТЪРЪ ЙОЦОВЪ.

1878—1908

Санъ-Стефанска България

(ИСТОРИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ).

ИЗДАНИЕ НА КОМИТЕТА ЗА ОТПРАЗДНУВАНЕ 30-ГОДИШНИНАТА
ОТЪ САНЪ-СТЕФАНСКА БЪЛГАРИЯ.

СОФИЯ
Печатница „Витоша" на Г. Богдановъ & С-ie
1908.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Печатных [illegible]

DR 84
I 6

Прѣдговоръ

Народъ, който почита миналото, който се развива и крѣпне въ традициитѣ и нравитѣ на това минало, който въ своитѣ спомени не забравя да отбѣлѣжи единодушно и съ въсторгъ великитѣ моменти въ историята си, който черпи въ миналото поучения за живота и стрѣмленията на бждещитѣ поколения, който най-сетне умѣе да издигне народнитѣ идеали въ култъ на политическа религия; такъвъ народъ завзима първо мѣсто въ свѣтската история и въ свѣтската култура и достига, съ куражъ и бодра енергия, цѣлитѣ, които историята, правото и разума сж отбѣлѣжили въ неговия политически, обществено-националенъ и икономически животъ.

Близкото минало на българския народъ, минало пропито отъ кръвьта и страданията на хиляди жертви трѣбва да му служи за урокъ и да му посочи пжтя, който ще го доведе до осжществлението на неговитѣ идеали, посочени отъ освободителитѣ въ Санъ-Стефано. . . .

София, 1 февруари 1908 год.

Д. Й.

САНЪ-СТЕФАНСКА БЪЛГАРИЯ.

I.

Нашето възраждане. — Европейската политика и нейнитѣ цѣли на Балканския полуостровъ. — Нашето въстание. — Берлинския меморандумъ. — Българскитѣ делегати въ Европа. — Сръбско-Турската война. — Краятъ на тази война. — Английската политика. — Цариградската конференция. — Декларацията на графъ Игнатиевъ. — Руската политика и Европа. — Обявяването на войната. — Капитулацията на Плѣвенъ и Шипка.

Принципитѣ на свободата, които френската революция прогласи и които пустнаха дълбоки корени въ живота и стрѣмленията на западнитѣ народи почнали да проникватъ постепено и между заробенитѣ християнски народи на Балканския полуостровъ, между ромѫнитѣ, сърбитѣ, българитѣ и гърцитѣ. Въ единъ периодъ отъ половинъ вѣкъ, и благодарение намѣсата на Европа въ борбитѣ между поробенитѣ християни и Турската държава, отъ великата османска империя почнали да се откѫсватъ една по една Сърбия, Влашко, Молдавия, Гърция и най сетнѣ България.

Освобождението на нашия народъ не се дължи на една случайность; то се дължи на едно систематично и умно *възраждане* на нашия народъ, възраждане, което нѣма подобно на него въ историята на другитѣ народи и което биде подкрѣпено отъ великодушието и защитата на великата Руска империя.

Нашитѣ родолюбци мислили, че свободния политически животъ изисква подготвени хора, които да притѣжаватъ всичкитѣ качества и дарби за да отговарятъ на труднитѣ задължения къмъ държавата и заради то-

ва тѣ започнали да работятъ най-напрѣдъ за просвѣщението на нашия народъ. По късно сѫщитѣ тия родолюбци, въ Цариградъ, повдигнали църковния въпросъ и успѣли, слѣдъ драматични борби и слѣдъ голѣми усилия, да отцѣпятъ българската църква отъ попечителството на фенерската патриаршия и да създадатъ *българска национална църква* въ Цариградъ.

Наредъ съ това, по буйнитѣ и по рѣшителнитѣ наши емигранти подготвяли въстания за окончателното освобождение на нашитѣ сънародници. Въ Ромѫния и Сърбия се образували комитети съ цѣль да рѫководятъ подготовленията въ България за едно всеобщо въстание. Примѣрътъ въ националнитѣ борби е заразителенъ. Бошняцитѣ и херцеговцитѣ съ орѫжие въ рѫка отмѫстявали на турскитѣ произволи. Нашето въстание избухна прѣзъ априлий 1876 г., но тази епопея на народното опиянение свърши съ грозната катастрофа въ Батакъ. Воплитѣ на мѫченицитѣ, които издъхвали подъ турския ятаганъ достигнали най-сетнѣ до Европа.

Историята на европейската политика на Балканския полуостровъ е една отъ най интереснитѣ, а при това отъ най-труднитѣ за изучване. Това което, обаче, се съзира въ цѣлитѣ на тази политика, далечъ не е изразъ на хуманнитѣ намѣрения на Европа; държавнитѣ и икономически интереси на западнитѣ сили рѫководятъ винаги тѣхнитѣ прѣдначинания и, слѣдователно, тѣ никога не сѫ желаяли доброто на балканскитѣ народи. Ако нѣкоя държава издигне гласътъ си въ полза на поробенитѣ, другитѣ ще намѣрятъ хиляди причини да ѝ попрѣчатъ.

Така стана и слѣдъ нашето въстание.

Жестокоститѣ на башибозуцитѣ въ баташкото клане прѣдизвикали тритѣ правителства: руското, германското и австро-унгарското да подадатъ една колективна нота на Високата порта, извѣстна въ историята подъ името *берлински меморандумъ*. Английското правителство употрѣбило всичкото свое влияние въ Цариградъ да попрѣчи на руската миротворна политика и да прѣдизвика, съ своето влияние между недоволнитѣ турски сфери, детронирането на султана Абдулъ-Азиса. Чрѣзъ берлинския меморандумъ, тритѣ правителства настоявали да се приематъ прѣдложенитѣ прѣди шесть мѣсеци

реформи за България, за Босна и Херциговина и заплашвали султана, че ако не облегчи положението на българитѣ и на другитѣ християни, тѣ ще вематъ по-сериозни мѣрки, за да прѣкратятъ вандалщинитѣ на Балканитѣ. Нищо не послѣдвало. Сърбия обявила война на Турция и въ тая война грамадно количество български доброволци се сражавали за независимостьта на сърбитѣ.

Българскитѣ родолюбци въ Цариградъ рѣшили да изпратятъ двама души измѣжду тѣхъ при Европейскитѣ дворове да изложатъ състоянието на нашия народъ и да апелиратъ къмъ тѣхъ за освобождението ни отъ турското иго.Руситѣ знаяли бѣдственото положение, въ което се намиралъ българския народъ.

Славянофилитѣ въ Москва и Петербургъ проповѣдвали открито война противъ султана за освобождение на православния български народъ. Руското правителство намѣрило поводъ да се намѣси самичко въ Цариградъ, слѣдъ поражението надъ сърбитѣ при Алексинацъ. Царя съобщилъ на султана, че ако въ 48 часа не спре войскитѣ си, той ще заповѣда на руския посланикъ да напустне Цариградъ. Английското-правителство почнало да подозира Русия въ намѣрения да отвори война на Турция; то не изтървало случая да изкаже своето неудобрение и да даде на руситѣ да разбератъ, че Англия защищава Турция.

Прѣзъ есеньта 1876 г. когато Александъръ II се връщалъ отъ Ливадия за Петербургъ, царя заявилъ, въ Москва, въ Св. Георгевската зала, прѣдъ московското дворянство, че ако Европа не го подкрѣпи въ усилията му да се освободи българския народъ, той ще дѣйствува *самичекъ*. На другия день, въ Лондонъ, на единъ банкетъ английския премиеръ, Биконсфилдъ, заявилъ, че Англия е готова да воюва съ цѣлия святъ, за да запази своитѣ интереси въ Турция и нѣма да позволи никому да уврѣди тия интереси.

Намѣсата на графъ Шуваловъ, руски посланикъ въ Лондонъ уталожила духоветѣ и Европа се съгласила да се свика въ Цариградъ една конференция, въ която прѣдставителитѣ на силитѣ да изработятъ единъ проектъ за реформи въ България и въ другитѣ въстанали провинции.

Прѣдметътъ на цариградската конференция билъ да изработи проектъ за управлението въ България, въ Босна и Херцаговина и да разрѣши други още нѣкой спорни, между Сърбия и Турция, между Черна-Гора и Турция, въпроси. Конференцията била свикана прѣзъ декември 1877 г. Споредъ даннитѣ, които сѫществуватъ, прѣдставителитѣ на силитѣ опрѣдѣлили границитѣ на проектираното бъдгарско княжество въ прѣдѣли, които обематъ: Добруджа Сѣверна България, Южна България, Сѣрския санджакъ, Битолския и Скопския вилаети и Нишкия санджакъ.

Но, работитѣ на комференцията вървели бавно. Интригитѣ между дипломатитѣ конпрометирали хубавото начинание н дали куражъ на Турция да откаже да приеме прѣдлаганитѣ условия. По тази причина Цариградската конференция се разтурила безъ да даде нѣкакъвъ резултатъ.

На послѣдното засѣдание, когато станало явно, че турскитѣ делегати отказватъ да приематъ прѣдложението на силитѣ, рускиятъ посланикъ генералъ Игнатиевъ, държалъ една речь, съ която осѫдилъ повѣдението на Турция, и заявилъ, че султана ще понесе всичкитѣ послѣдствия, които биха се явили. Нѣколко дена слѣдъ това Игнатиевъ се приготвилъ да напустне Цариградъ. Отношенията между Русия и Тутрция били скѫсани.

Като се върналъ въ Петербургъ, генералъ Игнатиевъ билъ натоваренъ съ тайна мисия въ Виена, Берлинъ, Парижъ и Лондонъ. Въпрѣки послѣднитѣ усилия на дипломацията чрѣзъ *лондонския протоколъ*, 18 мартъ 1877 г., турското правителство упорито отказало и отхвърлило и тоя послѣденъ политически актъ на Европа да се бърка въ неговитѣ работи. Това дало поводъ да се мисли въ Русия, че войната е неизбѣжна. Тогава императорътъ Александъ II подписалъ най-сетнѣ манифестътъ, съ който заповѣдалъ на войскитѣ си да нахлуятъ въ турска територия и да освободятъ православнитѣ братя българи.

На молебена въ Кишиневъ, слѣдъ като митрополитътъ прочелъ императорския манифесть, присѫтствующитѣ на почетното мѣсто зачули хълцане; обърнали се и видѣли царя, Освободителя Александъръ II да плаче. Руската армия потеглила и минала ромѫнска-

та граница, и се спуснала къмъ Дунава, съ вѣра въ провидението, че то ще помогне на руското орѫжие да отърве отъ петь-вѣковното иго българския народъ. Императорътъ повѣрилъ главната команда на дунавската армия на брата си, великия князъ Николай Николаевичъ. Заедно съ главната квартира на великия князъ се движили и канцеларията на князъ Черказки, назначенъ отъ Александъръ II да уреди гражданското управление на България и дипломатическата канцелария, управлявана отъ Нелидовъ.

Тъй като прѣдметътъ на настоящата студия, писана по поводъ 30 годишнината отъ Санъ-Стефанския договоръ, е да се изложатъ събитията и прѣговоритѣ, които дадоха резултатитѣ въ Санъ-Стефано, то ние ще изоставимъ техническата часть на войната и на кѫсо ще отбѣлѣжимъ само най-важнитѣ моменти отъ освободителната война. Слѣдъ прѣминуването на Дунава голѣмата часть отъ рускитѣ войски обсади Османъ паша въ Плѣвенъ. Слѣдъ нѣколко несполучливи атаки отъ страна на руситѣ, най-сетнѣ армията на Османъ паша се прѣдаде и руситѣ завзели градътъ. Капитулацията на Плѣвенъ, може да се каже, рѣшила изхода на войната; освободената руска армия се отправила за Шипка, гдѣто, слѣдъ една жестока битка, въ която се отличи и отбѣлѣза храбростьта на българското опълчение, Веселъ паша билъ разбитъ, на 28 декемврн 1877 г.

Сѫщиятъ този день Турция поискала миръ.

II.

Английската политика въ Цариградъ слѣдъ капитулацията на Плѣвенъ. — Телеграма до великия князъ. — Рѣшението на Николай Николаевичъ и съвѣщанието въ Ловечъ.— Главната квартира въ Казанлъкъ. — Пристигането на турскитѣ делегати: Намикъ паша и Серверъ паша. — Посѣщението на Нелидовъ.

Слѣдъ прѣвзимането на Плѣвенъ, между висшитѣ политически крѫгове въ Цариградъ се появили двѣ мнѣния; едни настоявали прѣдъ султана да поискатъ примирие отъ Русия до като рускитѣ войски не сѫ още навлѣзли въ тракийската долина; други съвѣтвали Абдулъ Хамидъ да продължи войната. Послѣднитѣ би-

ли поддържани отъ английскиятъ прѣдставитель въ Цариградъ.

Обаче, блѣскавитѣ успѣхи на руското оржжие и желанието да се заякчи освободителното дѣло карали главнокомандующия Николай Николаевичъ да дѣйствува бърже и смѣло. Той заповѣдалъ на армията да върви все на югъ.

Султанътъ изплашенъ отъ това обстоятелство се обърналъ, въ срѣдата на м. ноември 1877 г. до Европейскитѣ правителства съ една телеграма, въ която между другото се казва и слѣдующето: „ние мислимъ, пише великия везиръ, че момента е настжпилъ щото и двѣтѣ страни да приематъ помирение, безъ да се накърни достойнството имъ и Европа може съ полза да прѣдложи услугитѣ си за това помирение.“ Притисната до стѣната Турция се обърнала къмъ Европа да моли посрѣдничеството й, обаче отъ Берлинъ, Парижъ, и Виена отговорили, че Европа не може да се намѣси въ тоя случай, тъй като Русия, не е заявила, че иска миръ. Тогава султана се обърналъ къмъ Англия, като къмъ стара и вѣрна приятелка и я замолилъ да го не изоставя въ тоя критически моментъ и да му се притече на помощь. Турскиятъ посланикъ въ Лондонъ, Мюзурусъ-паша, билъ натоваренъ да иска официално посрѣдничеството на Англия.

И наистина, въ началото на м. декември Лондонското правителство заповѣдало на своя прѣдставитель въ Петербургъ, Лордъ Лофтюсъ, да запита императорското руско правителство дали би се съгласило, щото Англия да направи прѣдложение за примирие. Въ отговоръ на това ето какво пише Лофтюсъ въ единъ рапортъ до своето правителство: „князъ Горчаковъ прие моето съобщение много вѣжливо и даже приятелски, но той ме задължи да ви отговоря, че Русия е готова да сключи миръ, обаче, той прибави, че Високата Порта трѣбва да се отнесе направо до главнокомандующия, който ще съобщи и условията, при които може да се прѣкжснатъ военнитѣ дѣйствия“.

Намѣсата на Англия била ясна: тя искала да се печели врѣме; като приела посрѣдничеството между Турция и Русия, тя искала да се прѣкратятъ за извѣстно врѣме военнитѣ дѣйствия, да се даде възможность на Султана да поднови силитѣ си и да намѣри нови

причини да продължи войната и отблъсне руситѣ. Царя разбралъ неискрената политика на англичанитѣ и заповѣдалъ на брата си да напрѣдва къмъ южна България, като му далъ и нужнитѣ наставления, за които ще стане дума по нататъкъ.

На 28 декември 1877 г. главната квартира на Николай Николаевичъ се намирала въ Ловечъ. Сжщиятъ день пристигнала телеграма, че турцитѣ искали примирие; тѣ разбрали, че изходътъ на войната ще бжде фаталенъ за тѣхъ: Генералъ Радецки завзелъ височинитѣ на Шипка, генералъ Скобелевъ и князъ Святополкъ-Мирскй атакували вече турскитѣ позиции, боятъ наченалъ и клонялъ въ полза на руската армия.

Прѣзъ деньтъ, 28 декември, слѣдъ обѣда генералния щабъ билъ събранъ въ дворътъ на кжщата, въ която квартирувалъ главнокомандующия. Всички чакали съ нетърпение новини отъ Шипка, кждѣто боятъ наченалъ още при зори. Въ това врѣме началника на телеграфната служба, генералъ Фонъ Холщайнъ влѣзалъ бърже при Николай Николаевичъ и носилъ една телеграма. Присжтствующитѣ се нахвърлили да питатъ ганерала дали не носи новини отъ Шипка. Генералъ Холщайнъ отказалъ да даде какви да било свѣдения. Слѣдъ нѣколко минути единъ адютантинъ на великия князъ повикалъ Нелидова, тъй като телеграмата имала политически характеръ, а не воененъ Тази телеграма била отъ Реуфъ паша, министъръ на войната. Той питалъ главнокомандующия кждѣ могатъ да се срѣщнатъ турскитѣ делегати съ рускитѣ да започнатъ прѣговори за прѣкжсване на военнитѣ дѣйствия.

Какъвъ отговоръ трѣбваше да се даде на Турция?

Този въпросъ билъ повдигнатъ отъ Нелидова още прѣди падането на Плѣвенъ. Той билъ доложенъ на императора чрѣзъ военния министъръ генералъ Милютинъ и царя заповѣдалъ на началника на дипломатическата канцелярия да приготви единъ проектъ за миренъ договоръ между Русия и Турция. Въ този проектъ Нелидовъ очърталъ границитѣ на България още по голѣми отъ тия, прѣдвидени въ Цариградската конференция. Границитѣ достигали чакъ до Егейско море и на западъ до Албания. Рускиятъ дипломатъ докладвалъ своя проектъ, въ Пордимъ, въ едно специялно засѣдание, прѣдсѣдателствувано отъ Царь-Освободителя. Ца-

ря заповѣдалъ на Нелидовъ да занесе бждащиятъ Санъ-Стефански договоръ въ Букурещъ на князъ Горчакова, който удобрилъ тоже проекта, съ малки само измѣнения. Слѣдъ нѣколко дена Нелидовъ се върналъ въ Пордимъ, повиканъ билъ тамъ и генералъ Игнатиевъ и проектътъ отново билъ обсжжданъ и приетъ. Окончателната редакция на този проектъ — договоръ била съобщена на германския и австрийския императори. Куриерътъ, който отпжтувалъ за Виена и Берлинъ носилъ тоже до двамата императори саморжчни писма отъ Царя.

Нѣколко дена прѣди царя да напустне България, въ Пордимъ се състоялъ единъ голѣмъ воененъ съвѣтъ, въ който, между другитѣ въпроси, разгледанъ билъ още веднажъ проектътъ за мирния договоръ. На това съвѣщание освѣнъ императора присжтствували великия князъ Николай Николаевичъ, графъ Адлербергъ, генералитѣ: Непокойчински, Милютинъ и Игнатиевъ, Камбюргеръ и Нелидовъ. Съвѣтътъ рѣшилъ: ако Турция поиска миръ, прѣговоритѣ да се водятъ въ главната квартира; прѣкжсването на военнитѣ дѣйствия да стане едноврѣменно съ подписването на прѣдварителнитѣ условия на примирието; допълнителни наставления ще се пратятъ на главнокомандующия отъ Петербургъ, като му се даватъ за сега неограничени права да третира съ Турция; техническото ржководене на прѣговоритѣ повѣрили на Нелидова.

Като ималъ прѣдъ видъ тѣзи наставления, дадени нему още подиръ падането на Плѣвенъ, великия князъ Николай Николаевичъ отговорилъ на Реуфъ паша, че той е натоваренъ да води прѣговори съ Турция, чака турскитѣ делегати, но ще подпише примирието ако се приематъ и прѣдварителнитѣ условия на мира. Въ това врѣме Николай Николаевичъ поискалъ допълнително наставления отъ Петербургъ, но, да не губи врѣме, той заповѣдалъ да се прѣмѣсти главната квартира на 29 въ Севлиево, на 30 декември въ Габрово и на 31 сутриньта той заминалъ прѣзъ Шипка за Казанлъкъ, гдѣто се установилъ да чака турскитѣ пратеници. Слѣдъ плѣняването на Весселъ-пашовата армия, рускитѣ войски, побѣдоносни, почнали да разбиватъ и послѣднитѣ турски сили и се отправили къмъ Пловдивъ и Одринъ, а едно отдѣление навлѣзло въ Македония.

На 7 януари 1878 г. въ четири часа подиръ пладнѣ, турскитѣ извънредни пратеници Намикъ-паша и Серверъ-паша паистигнали въ Казанлъкъ. Щомъ се настанили, Нелидовъ отишелъ да ги поздрави отъ името на великия князъ и да се поразговори съ тѣхъ върху мисията имъ. Интересно е да отбѣлѣжимъ слѣдния епизодъ. Двамата паши тръгнали отъ Цариградъ съ голѣмъ салтанатъ: тѣ повѣли съ себе си голѣма свита, кухари, лакей, всички приспособления и продукти за царска трапеза, взели дори голѣма маса, като прѣдполагали, че въ Казанлъкъ нѣма да има маси и мислили, че ще могатъ да дадатъ голѣми разкошни обѣди на руситѣ, да ги прѣдразположатъ къмъ себе си и по такъвъ начинъ да смѣгчатъ тѣжкитѣ условия за мирътъ, който Русия ще прѣдложи.

III.

Първата срѣща на турскитѣ делегати съ Николай Николаевичъ. — Турцитѣ оставатъ изненадани. — Тѣ искатъ врѣме да размислятъ. — Срѣща на 9 януари. — Разговоръ между турскитѣ посланици и Великия князъ. — Прѣкъсването на прѣговоритѣ. — Прѣвзиманието на Одринъ. — Великия князъ въ Одринъ. — Намикъ-паша и Серверъ-паша подиръ него.

На 8 януари великия князъ приелъ турскитѣ делегати, на които били направени всичкитѣ военни почести. При главнокомандующиятъ билъ и началника на генералния щабъ, генералъ Непокойчински. Пръвъ заговорилъ брата на царя. „Ние имаме единъ общъ врагъ, казалъ той на турскитѣ делегати; тѣ ви тласнаха къмъ война. Тѣ си служатъ съ нашитѣ недоразумения за да се ползуватъ. Не слушайте ги, имайте довѣрие въ императора и вие ще видите, че никой не ще може вече да ни скара“. Тия думи на Николай-Николаевича се относяли по видимо до английската политика, намѣрения-ята на която не били вече чужди, нито за дипломатитѣ въ Петербургъ, нито за военнитѣ. „Чувствуваме, отвърнали турскитѣ посланици, каква голѣма грѣшка направихме като прѣдизвикахме тази война и сега [illegible] желаемъ дълготраенъ миръ. Но, да постигнемъ [illegible] трѣбва условията да не бждатъ много тѣжки, [illegible]

разрушатъ жизненитѣ сили на Османската империя, нито пъкъ да уронатъ нейното достойнство. Турция е разорена; тя понесе неизброими загуби. Бѫдете великодушни къмъ насъ!"

Слѣдъ това великия князъ, пашитѣ, генералъ Непокойчински и Нелидовъ насѣдали около масата. Главнокомандующиятъ, споредъ наставленията получени отъ Петербургъ запиталъ турскитѣ пратеници какви прѣдложения има да направятъ. Серверъ паша отвърналъ, че тѣ нѣматъ формални наставления, но като се научили, че прѣкѫсването на военнитѣ дѣйствия не може да стане прѣди подписването на условията за мира, тѣ били изпратени да чуятъ въ какво се заключаватъ тия условия.

Намикъ-паша прѣкъсналъ другаря си и разказалъ единъ исторически анегдотъ за Александра велики, който, слѣдъ като плѣнилъ единъ владѣтель заедно съ цѣлата му армия и богатство, попиталъ го: „какъ желаешъ да се отнеса съ тебъ?" — „като съ побѣденъ", отвърналъ този владѣтель. Тогава Александъръ велики възвърналъ на побѣдения армията, държавата и богатството му и го направилъ най-вѣренъ свой съюзникъ. „Отнесете се съ насъ, завършилъ Намикъ-паша както е постѫпилъ Акександъръ велики".

Николай Николаевичъ забѣлѣжилъ на стария турски държавникъ, че тукъ случая е съвсѣмъ другъ и че войната биде прѣдприета за освобождението на българския народъ и султана трѣбва да се прѣклони прѣдъ събитията. — „Въ такъвъ случай, прибавилъ Серверъ паша, ние можемъ да вземемъ за основа на нашитѣ прѣговори рѣшенията въ Цариградската конференция, които ние отвърлихме тогава; тамъ достатъчно се гарантира положението на българитѣ.

Нелидовъ се намѣсилъ въ разговора и заявилъ, че рѣшенията на Цариградската конференция можеха да бѫдатъ достатъчни прѣди войната, обаче, подиръ като тя се свърши и то съ побѣди надъ Турция, условията съвсѣмъ сѫ промѣнени. Слѣдъ тия прѣдварителни обяснения Нелидовъ прочелъ първия членъ отъ проекта за бѫдащия миренъ договоръ: „България, въ границитѣ опрѣдѣлени възъ основа на болшинството на българската народность и които граници по никой начинъ не трѣбва да бѫдатъ по-малки отъ ония, посочени въ

цариградската конференция ще образува васално автономно княжество съ народно християнско правителство и народна войска. Турската войска ще напустне окончателно България". Нелидовъ продължилъ да чете всичкитѣ други пунктове отъ условията и свършилъ съ прѣдложението, щото турската армия да изпразни крѣпоститѣ въ Видинъ, Русе и Силистра.

Турскитѣ прѣдставители слушали това изложение и останали потрѣсени отъ исканията на Русия. „Вие искате разрушението на турската империя, извикалъ Серверъ паша. Ако вземете всичко това, което искате, какво ще остане за насъ?" — Напротивъ, добавилъ великия князъ, съ това Турция се спасява. Ако приемете нашитѣ условия, вие ще положите на здрава основа бѫдещитѣ отношения между Русия и Турция. Намикъ паша забѣлѣжилъ, че Турция е съвсѣмъ разорена, че тя не може да плати никакво обещетение и че изобщо исканията на Русия сѫ твърдѣ тѣжки. На това руситѣ отговорили, че вмѣсто военно обещетение, на Русия могатъ да се отстѫпятъ извѣстни турски земи въ мала Азия и въ Европа. „Рѣшете се по-скоро да приемете нашитѣ условия, прибавилъ великия князъ, защото тѣ ни сѫ прѣдписани отъ Петербургъ и ние нѣмаме никакво право да отстѫпимъ отъ тѣхъ. Ние ще спремъ движението на нашитѣ войски на югъ, само слѣдъ като подпишете условията на мира въ тази форма, въ каквато ви се изложиха. Всѣко закъснѣние всѣки загубенъ день е въ ваша врѣда. Ако се опитате да протакате прѣговоритѣ, азъ ще бѫда принуденъ да искамъ нови наставления отъ императора и възможно е да ми заповѣдатъ да искамъ много повече, а така сѫщо да се измѣни и прѣдѣлната линия между двѣтѣ армии. Щомъ имате неограничени права да прѣговаряте, ще направите услуга на султана ако се рѣшите още сега. Въ сѫщиятъ смисълъ говорили Непокойчински и Нелидовъ. Двамата турски паши поискали врѣме да си помислятъ. Николай Николаевечъ имъ далъ 24 часа, но съ прѣдупрѣждение, че прѣговоритѣ ще бѫдатъ прѣкъснати веднага, въ случай, че отговорътъ не бѫде задоволителенъ за Русия.

Нѣколко часа слѣдъ като Намикъ паша и Серверъ паша се оттеглили, главнокомандующиятъ получилъ извѣстие, че отряда на генералъ Струковъ окупиралъ Одринъ.

Завзимането на града Одринъ станало по искането на българското население, изоставено на произвола отъ самитѣ турски власти и отъ турската войска, прѣдводитествувана отъ Джемилъ-паша, синь на Намикъ-паша. Като видѣлъ бѣгството на турската войска и отчаянието, което завладѣло цѣлото турско население, Джемилъ-паша прѣдалъ града въ ржцѣтѣ на християнскитѣ религиозни власти, като ги посъвѣтвалъ да поискатъ сами окупацията въ града.

Великиятъ князъ порѫчалъ на драгоманина Мокеевъ да съобщи тази новина на пашитѣ. Това ги разтрѣвожило още по-вече, защото тѣ разбрали, че Русия е рѣшена да продължава войната до като не се удовлетворятъ исканията ѝ.

На другия день, 9 януари, пашитѣ, облечени въ парадна униформа и съ декорации на гърдитѣ се явили прѣдъ великия князъ и му съобщили, че сѫ съгласни на прѣдлаганитѣ условия, съ изключение на оня пасажъ, и то най-важния, който се отнасялъ до България. „Ако България се отдѣли въ независимо княжество, казалъ Серверъ паша, тогава Турската империя ще бѫде разрушена!“

Турскитѣ паши се опитали да повлияятъ на чувствата и се стараяли да измѣнятъ условията, въ смисъль на България да не се дадатъ такива права, каквито изисквали за тази измѫчена страна прѣдставителитѣ на царя. Великиятъ князъ разбралъ тактиката на султановитѣ пратеници и рѣшилъ да съкрати процедурата на тѣзи прѣговори, като заявилъ открито. „Ако не приемете сега това, което ние прѣдлагаме, т. е. мирътъ да бѫде сключенъ споредъ прѣдложения проектъ и България да стане независимо княжество, въ границитѣ посечени въ него, то моитѣ войски ще получатъ немедлено заповѣдъ да напрѣдвать къмъ Цариградъ. Тогава, вие ще бѫдете свидѣтели на сцени, като тази, която се случи въ Одринъ; населението ще се изплаши и може да прѣдаде и самата ви столица. Тогазъ именно вашата империя ще пропадне и властьта на султана ще бѫде подровена.“ — „Нека пропадне империята! извикалъ въ отчаянието си Намикъ паша. Ние ще прѣдпочетемъ да бѫдемъ сломени подъ ударитѣ на неприятеля нежели да подпишемъ сами нашата смърть. Ние не можемъ да се съгласимъ, щото България да се

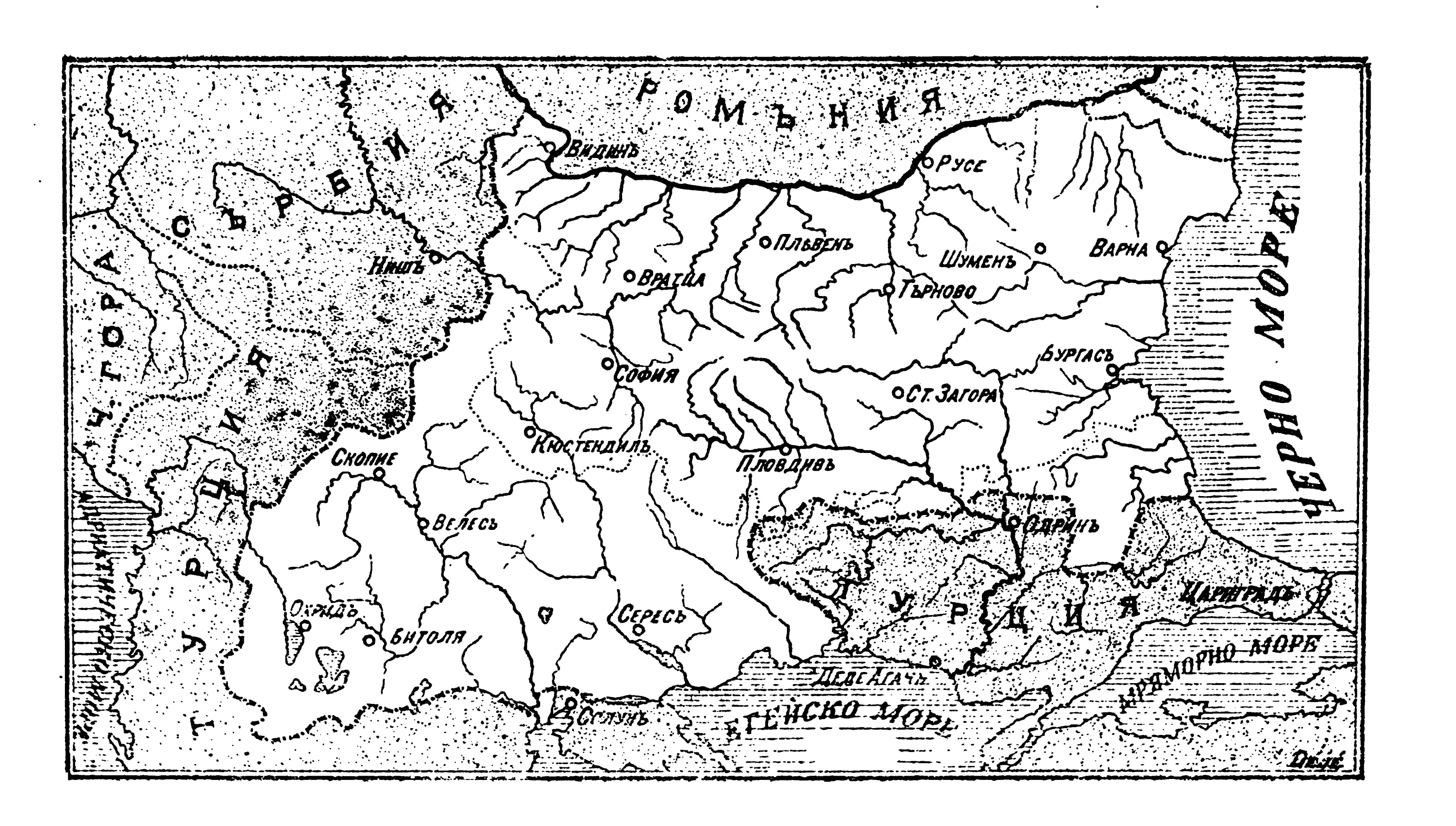
ЧЕРНО МОРЕ
РОМЪНИЯ
СЪРБИЯ
Ч. ГОРА
ТУРЦИЯ
Видинъ
Русе
Варна
Шуменъ
Плъвенъ
Търново
Враца
София
Бургасъ
Ст. Загора
Нишъ
Кюстендилъ
Пловдивъ
Скопие
Велесъ
Одринъ
Цариградъ
Охридъ
Битоля
Сересъ
Деде Агачъ
Солунъ
ЕГЕЙСКО МОРЕ
МРАМОРНО МОРЕ

отдѣли отъ Турция; за това не сме упълномощени, защото не сме подозирали, че ще се иска подобно нѣщо отъ насъ".

Напразно Николай Николаевичъ увѣщавалъ събесѣдницитѣ си, като имъ казвалъ, че въ критическитѣ минути държавния мѫжъ трѣбва да има куража да понесе извѣстна отговорность, за да спаси отечеството си. Пашитѣ поискали още 2 часа врѣме да размислятъ. Въ четири часа тѣ се върнали при главнокомандующия и му заявили, че по никой начинъ не могатъ да се съгласятъ върху оная точка отъ проекта, която прѣдвижда велика България и че тѣ ще искатъ наставления отъ султана.

Прѣговоритѣ били прѣкѫснати и великия князъ далъ заповѣдь да приготвятъ каквото трѣбва за да отпѫтува въ Одринъ, като прѣдварително докладвалъ телеграфически на Освободителя какъ сѫ вървѣли прѣговоритѣ и молилъ за наставления.

На 12 януари цѣлия щабъ потеглилъ отъ Казанлъкъ за Стара-Загора. На другия день, 13, великия князъ билъ вече въ Търново—Сейменъ, а на 14 вечерьта той влѣзалъ триумфално въ Одринъ, причаканъ и акламиранъ отъ българския народъ, който, въ своя ентусиазмъ и любовъ далъ още веднажъ доказателства за своята признателность къмъ освободителитѣ. Духовенството било на чело на народа. Само гръцкия владика, Дионисиосъ, който отпослѣ стана патрирхъ, отказалъ да излезе на посрѣщането.

На другия день пристигнали въ Одринъ и турскитѣ пратеници.

IV.

Прѣговоритѣ въ Одринъ. — Колебанията на турскитѣ пратеници. — Рускитѣ войски напрѣдватъ къмъ Цариградъ. — Рѣшеннето на Великия князъ да не отстѫпя. — Наставленията отъ Цариградъ. — Подписването на примирието. — Съдържанието на примирието касающе се до България. — Молебенъ въ конака. — Ентусиазъмъ въ армията. — Една знаменателна дума на Намикъ паша.

До като траяли прѣговоритѣ въ Казанлъкъ, рускитѣ войски разбили послѣднитѣ турски отдѣления и побѣдоносно вървѣли напрѣдъ. Аванъ-гвардията на

генералъ Скобеловъ пристигнала въ Люле Бургасъ; лѣтящиятъ отрядъ на генералъ Струковъ билъ вече въ Чорлу, а малки разузнавателни отдѣления кавалерийски пристигнали до укрѣпенитѣ позиции при Чаталджа. Друго отдѣление настжпяло къмъ Галиполи за да осигури вървѣжътъ на ядрота на армията къмъ Цариградъ. Отрядитѣ, които очистили долината на Марица отъ неприятеля почнали да се появяватъ на брѣга на Егейско море. Едно силно желание обладало ру скитѣ войници и тѣхнитѣ началници: да влѣзатъ въ Цариградъ и да разрѣшатъ веднажъ за винаги източния въпросъ. Но, въ Петербургъ настроението било друго. Рускитѣ държавни мжже почнали да се безпокоятъ отъ дѣйствията на Англия и Австрия. Заради това, въ отговоръ на телеграфическия рапортъ отъ Казанлъкъ, императорътъ заповѣдалъ на великия князъ да даде три дена срокъ на турскитѣ делегати до като получатъ наставления отъ Цариградъ. Въ случай, че и тогава откажатъ да приематъ условията, да се прѣкжснатъ всѣкакви прѣговори и да се продължи войната.

На 17 Намикъ-паша получилъ дълга шифрована телеграма отъ Цариградъ. Слѣдъ като я прочелъ, той поискалъ веднага ауденция отъ великия князъ. Ауденцията била назначена за 18-й на пладнѣ.

Главнокомандующиятъ квартирувалъ въ конака. Широкитѣ коридори били прѣпълнени съ офицери, а долу въ двора едно отдѣление войска стояло готово на разположението на князя. Турскитѣ пратеници пристигнали въ конака и изглеждали убити духомъ. „Какво ни носите? попиталъ великия князъ. — „Господарю, отвърналъ Намикъ паша съ развълнуванъ гласъ, ние получихме наставления отъ Султана, които могатъ да се изкажатъ съ слѣднитѣ само думи: „вие сте побѣдители, вашата амбиция е задоволена, а Турция е съсипана?

— Тя е спасена! извикалъ Николай Николаевичъ. Вие избѣгнахте една голѣма катастрофа: моитѣ аванъпостове сж подъ стѣнитѣ на Цариградъ и азъ се чудя, че слѣдъ тия блѣскави наши успѣхи, въ Петербургъ се показватъ толкозъ великодушни къмъ васъ",

Веднага била дадена заповѣдъ да се редактира окончателно военната конвенция и да се опрѣдѣли прѣдѣлната линия между рускитѣ и турскитѣ войски; така сжщо била приготвена и политическата конвенция за

мира. Първата конвенция била изработена, по опжтванията на генералъ Непокойчински, отъ генералъ Левицки, помощникъ началникъ на генералния щабъ, а втората — отъ Нелидовъ.

Най-сетнѣ, на 19 януари, въ шесть часа вечерьта, армистията*) и основнитѣ принципи на мирния договоръ били подписани отъ великия князъ и отъ прѣдставителитѣ на султана. Най-напрѣдъ подписалъ великия князъ и подалъ писалката на стария Намикъ паша. Послѣдниятъ едва се държалъ на краката си отъ вълнение. Съ треперяща ржка, той подписалъ бавно името си, а двѣ сълзи потекли по странитѣ му.

„*Бълария се роди*" извикалъ Нелидовъ, когато поелъ договорътъ. Отъ тоя моментъ, 19 януари 6 часа вечерьта, свободата на българския народъ, слѣдъ като биде изкупена съ хиляди жертви, биде гарантирана съ единъ политически актъ. Турскитѣ делегати напустнали конака. Слѣдъ тѣхъ, Николай Николаевичъ излѣзалъ въ коридора и съобщилъ, че военнитѣ дѣйствия сж прѣкжснати и че основитѣ на мирния договоръ сж приети отъ Турция. Едно гръмогласно ура проглушило послѣднитѣ думи на главнокомандующия; то се подзело отъ войницитѣ въ двора, прѣнесло се на улицата и въ нѣколко минути, ехото отъ тази велика радость за българския народъ прозвучало до най-отдалеченитѣ крайща на Одринъ. Въ голѣмиятъ коридоръ на конака войницитѣ издигнали подвиженъ олтаръ; руското духовенство отслужило молебенъ по случай щастливия край на войната. Всички се молѣли горѣщо и всички искали часъ по-скоро да се върнатъ въ своето отечество, да се радватъ на живота, слѣдъ като възкръсиха отъ петь вѣковното робство българското отечество и подариха новъ животъ на българския народъ.

Нѣма да бжде злѣ да припомнимъ, на края на тази глава, единъ, на гледъ маловаженъ инцидентъ, но който издава всичката тайна на цариградската политика. Когато Намикъ паша и Серверъ паша напущали конака, слѣдъ като подписали договора, спустнали се къмъ тѣхъ кореспонденти на разни европейски вѣстници да ги питатъ какво сж извършили. Въ това врѣме, ста-

*) Прѣкращаване на военнитѣ дѣйствия.

риятъ турски държавенъ мжжъ, Намикъ, се обърналъ къмъ кореспондента на Таймсъ (английски вѣстникъ) и му казалъ: „вие, англичанитѣ, сте причината на нашитѣ нещастия; вие ни довѣдохте до този край!...“

V.

Главнокомандующиятъ въ Санъ-Стефано. — Прѣговоритѣ между Русия и Турция. — Турция издава тайнитѣ на прѣговоритѣ. — Русия обезпокоена. — Тя бърза да сключи Санъ-Стефанския договоръ.— Смъртьта на князъ Черказки, 19 февруарий 1878. Подписването на мирния договоръ. — Цѣлокупна България споредъ Санъ-Стефанския договоръ.

Нѣколко дена слѣдъ полагането основитѣ на нова България, великия князъ заминалъ съ своята „дружина“ — сто хилядна армия и се разположилъ въ прѣдградието на Цариградъ, въ малкото селце Санъ-Стефано. Тамъ дошелъ и генералъ Игнатиевъ, натоваренъ отъ руското императорско правителство, заедно съ Нелидовъ, да водятъ прѣговоритѣ за окончателното изработване на мирния договоръ. Султановото правителство назначило за свои прѣдставители: Савфетъ паша, министъръ на вънншнитѣ работи и Садуллахъ-бей. Макаръ и прѣговоритѣ да се водили тайно, турското правителство намирало случаи да съобщи разискванията на английския посланникъ въ Цариградъ. Високата Порта се надѣвала, че ще намѣри поддържка въ нѣкои европейски сили и заради това тя посвѣтявала английското правителство въ исканията на Русия. Европейскитѣ правителства обаче били официялно увѣдомени отъ князъ Горчаковъ, канцлеръ на руската империя, за съдържанието на Одринското примирие. Но подъ давлението на страхътъ, че руската армия е подъ стѣнитѣ на Цариградъ и че малка една нетактичность отъ страна на султана може да прѣдизвика Русия да влѣзе и окупира турската столица, английското правителство започнало редъ атаки, систематизирани и по форма и по цѣлитѣ, които прѣслѣдвало, и създало мжчнотии на Русия за да я накара да отстжпи.

Това обстоятелство не било пропустнато отъ прозорливото око на Царь-Освободителя. Но то създало

голѣми грижи на руското правителство, тъй като, нему прѣдстоело да затвърди своето освободително дѣло и съ удобрението на Европа. Още прѣди да се сключи Одринското примирие английското правителство заявило, чрѣзъ една официялна телеграма до великитѣ сили, че Англия ще протестира противъ всѣко съглашение между Турция и Русия, което би се кръстосало съ сѫществующитѣ договори; относително османската империя, и би поврѣдило на английскитѣ интереси. Въ една повѣрителна телеграма отъ Лондонъ до френското правителство се казва, че Австрия държи сѫщото поведение. Това обстоятелство, покрай много други доказателства, подкрѣпя фактътъ, че между Австрия и Англия е имало единство въ политиката спрямо Русия и че Австрия много по-рано е освѣтлила Лондонското правителство върху намѣренията на Русия да създаде на Балканския полуостровъ едно велико славянско господарство, надъ развалинитѣ на дрѣвна България.

Читателитѣ си спомнятъ, че още прѣди падането на Плѣвенъ, царя изпратилъ саморѫчни писма до Австрийския и Германския императори, като имъ изпратилъ и по едно копие отъ проекта за създаването на България. Германскиятъ императоръ отговорилъ слѣдъ шесть недѣли, а Австрийскиятъ забавялъ отговорътъ, за да види какъвъ обратъ ще вэематъ събитията. И, когато побѣдоносното руско орѫжие развързало рѫцѣтѣ на Русия и й дало широко право да диктува мирътъ, когато Австрия видѣла, че въпросътъ за Босна и Херцеговина се разрѣшава мимо аспирациитѣ на Австро-Унгария, виенската политика тогава потърси съюзници за борба противъ Русия и ги намѣри въ лицето на Англия и Германия.

Руското правителство обаче все още е имало вѣра въ Германия. Това поне се вижда отъ едно писмо на Николай Николаевича до царя, датирано отъ Санъ-Стефано.

Независимо отъ това, Англия продължавала своята политика. Два дена прѣди сключването на Одринското примирие, английскиятъ посланникъ въ Цариградъ, сѫръ Лейардъ, получилъ наставления да каже на Високата Порта, че Англия ще изпрати шесть военни параходи прѣдъ Цариградъ. Турскитѣ власти се възпротивили на това и съобщили на посланника, че ако се появи английска

флота въ Босфора, руситѣ ще иматъ основание да навлѣзатъ въ Цариградъ и да го окупиратъ. Въпрѣки всичко това, на 3-й февруари, въ 3 часа подиръ обѣдъ английската флота хвърлила котва на западъ отъ островъ Принкипо, тѫкмо срѣщу Стамбулъ. Това накарало Николай Николаевичъ да застави Портата да разрѣши прѣминаването отъ рускитѣ войски на неутралната линия и да се настани въ Санъ-Стефано.

Генералъ Игнатиевъ.

Естествено било, при такива обстоятелства, руситѣ да побързатъ да сключатъ миръть, колкото се може по скоро. И дѣйствително, на 19-й февруарий 1878 г., нѣколко часа слѣдъ смъртьта на князъ Черказки, който починалъ въ 5 часа сутриньта, *Санъ-Стефанския договоръ* билъ подписанъ.

Тоя день, още отъ сутриньта, войскитѣ били на щрѣкъ. Очаквала се послѣдната срѣща на пълномощницитѣ отъ двѣтѣ страни. Турскитѣ пълномощници се задали и били отведени въ историческата онази кжща, отъ която, слѣдъ нѣколко часа, генералъ Игнатиевъ, съ треперящъ гласъ, съобщилъ на събралитѣ се въ двора офицери: — „Братя! мога да ви поздравя съ подписването на мира“.

Споредъ този договоръ (чл. 6) България става автономно княжество, подвластно на Турция, съ християнско правителство и съ народна войска. Точнитѣ прѣдѣли на България ще се очертаять отъ особна рускотурска комисия, която ще има прѣдъ видъ болшинството на населението и принципътъ на народностьта тъй сжщо и топографическитѣ нужди и практическитѣ интереси за съобщенията на мѣстнитѣ населения. Въ общи чърти границитѣ на Санъ-Стефанска България започвали отъ новия прѣдѣлъ на Сръбското княжество, слѣдватъ западната прѣдѣлна линия на Вранянската кааза до бърдото на планината Карадагъ. Къмъ западъ граничната линия върви по западнитѣ прѣдѣли на каазитѣ Куманово, Кочани, Калканделенъ до планината Корабъ; отъ тамъ по рѣката Велещица до съединението й съ Черна Дрина. На югъ върви по Дрина, по западния прѣдѣлъ на охридската кааза, къмъ планината Кина, покрай западнитѣ прѣдѣли на каазитѣ Корча и Старово до планината Грамъ. Послѣ покрай костурското езеро до рѣката Могленица и, слѣдъ като върви по нея и прѣмине на югъ отъ Янина ще се отправи, прѣзъ устието на Вардаръ и Галико, къмъ селата Парга и Сарай-Кьой. Отъ тамъ прѣзъ срѣдата на Бешикъ-Гьолъ до устието на рѣкитѣ Струма и Карасу, по крайбрѣжието на морето до Буру-Гьолъ. По нататъкъ, по сѣверо-западна посока къмъ Чалъ-тепе прѣзъ горитѣ Ешекъ-кулачи, Чепелионъ, Кара-Коласъ и Ишикларъ до рѣката Арда. Отъ тамъ границата ще слѣдва къмъ Черминъ и като остави Одринъ, на югъ прѣзъ селата Смютлю, Кара-Хамза, Арнаутъ-кьой, Акарджи и Енидже до рѣката Теке-Дереси и Чорля-Дереси до Люле Бургасъ и отъ тамъ прѣзъ рѣката Суджакъ-Дере до селото Сергенъ. Границата ще се простре прѣзъ височинитѣ направо къмъ Хекимъ-Табяся, гдѣто ще допре до Черното море. На изтокъ Черното море, кждѣто границата

ще се отдѣли близо до Мангалия и ще се продължи, покрай южнитѣ прѣдѣли на Тулчанския санджакъ и ще се свърши при Дунава до Расово.

По нтатакъкъ въ Санъ-Стефанския договоръ чл. чл. 7, 8, 9, 10 и 11 се прѣдвиждатъ наредбитѣ за управлението въ страната, за бѫдащата царствующа династия, за окупацията на нашата земя отъ рускитѣ войски, за данъка, който България се задължава да плаща на Турция, отношенията на българската държавна власть къмъ турцитѣ, които ще останатъ да обитаватъ нашето отечество и пр.

Но... сѫдбата на този договоръ, който за единъ мигъ възкръси завѣтнитѣ мечти на българския народъ разтѫжи сърдцата на освободителитѣ, създаде нови копнежи въ сърдцата на българитѣ и завѣща единъ идеалъ за постигане и единъ дългъ на новитѣ български генерации....

VI.

Европа слѣди прѣговоритѣ. — Англия и Австрия се подготвяватъ. — Декларация и циркуляръ на английското правителство. — Декларация въ Будапещенския парламентъ. — Санъ-Стефанския договоръ осѫденъ. — Конфликтъ между Русия и Англия. — Разкѫсването на България въ Берлинския конгресъ.

Официалното съобщение на Санъ-Стефанския договоръ не могло да стане прѣди да бѫде той ратифициранъ (удобренъ и подписанъ) отъ руския царь и отъ султана. Това било изпълнено на 5 мартъ. Още на другия день Горчаковъ съобщилъ съдържанието му на великитѣ сили. Впечатленията отъ договора били потресающи. Англия и Австро-Унгария почнали да се приготовляватъ за всѣка евентуалность. Виенскиятъ парламентъ гласувалъ триста милиона военenъ кредитъ, а будапещенскиятъ гласувалъ 125 милиона. Наредъ съ тия приготовления, виенското правителсто, на чело съ графъ Андраши, довѣренъ и близъкъ приятель на князъ Бисмаркъ, повдигнало въпросътъ за една конференция въ Виена, кѫдѣто да се разисква Санъ-Стефанския договоръ. По кѫсно идеята за конференция била изоставена въ полза на единъ конгресъ въ Берлинъ. Пе-

чатътъ въ Австрия и Унгария повдигналъ кръстоносна война противъ новосъздадената Санъ-Стефанска България. Дори правителственитѣ органи заявявали, че равновѣсието на Балканитѣ е разрушено, че създаването на едно велико славянско господарство не ще служи, освѣнъ на интереситѣ на Русия и ще заплашва жизненитѣ икономически интереси на Австро-Унгария на Балканитѣ. Подъ давлението на общественото мнѣние, виенското правителство съобщило на петербургското, че интереситѣ на австрийската монархия изискватъ, щото тя да окупира Босна и Херцеговина за да прѣдотврати смутоветѣ, които биха се появили въ тия страни. Тази декларация на графъ Андраши издавала неговитѣ намѣрения и поведението, което той си прѣдначърталъ да държи въ бждащия конгресъ въ Берлинъ.

Въ сжщиятъ день, когато английската кралица свикала парламента на извънредна сесия (18 мартъ) и съобщила намѣрението си да „повика подъ знамето резервиститѣ", въ сжщиятъ день, Лордъ Солзбери изпратилъ на великитѣ сили единъ циркуляръ отъ голѣма важность. Този документъ може да се раздѣли на двѣ части. Въ първата часть английскиятъ министъръ, като напомня какъ сж се развивали събитията отъ обявяването на войната, заявява, че Санъ-Стефанския договоръ трѣбва да се разгледа всестранно въ Берлинския конгресъ, а не само нѣкои части отъ него, както това заявила Русия. Втората часть е една безпощадна критика на Санъ-Стефанския договоръ, критика неоснователна и прѣдназначена по-вече съ агитационна цѣль, да настрои общественото мнѣние противъ Русия.

Нѣколко дена слѣдъ това английскиятъ премиеръ министръ, Лордъ Биконсфилдъ, произнесалъ една рѣчь въ камарата на лордоветѣ, въ която, между другото, казалъ слѣднитѣ думи: „Санъ-Стефанскиятъ догворъ унищожава съвсѣмъ Европейска Турция; той създава една България, въ която не живѣятъ българи; той създава нови закони, които се налагатъ на гърцитѣ въ Епиръ и Тасалия и прави отъ Черното море руско море"... . Той изтъкналъ мисъльта, че Англия е длъжна да иска и да наложи неговото прѣмахване.

Прѣдъ такава една открита война и прѣдъ една образувана вече коалиция противъ Русия, какво можеше да направи императора, освѣнъ да приеме

едно условие, което намали значително резултатитѣ отъ блѣскавитѣ побѣди на руската армия надъ турската. На 18 априлъ, между Русия и Англия биде сключена една конвенция, която опрѣдѣляла взаимнитѣ отстжпки, които тия двѣ държави си правили. По силата на тази конвенция, границитѣ на България се стѣсняватъ и, въ тия стѣснени граници тя пакъ се раздѣля на двѣ.

Най сетнѣ Берлинскиятъ конгресъ се събралъ на 1 юний 1878 г. и засѣдавалъ до 1 юлий. Санъ-Стефанскиятъ договоръ билъ подложенъ на генерална ревизия и отъ него останало само споменъ, че за нѣколко врѣме е разбудилъ гордостьта и надѣждата у цѣлия български народъ. Българското цѣлокупно отечесто биде разкжсано на петь части. Добруджа се даде на Ромжния, Южна България биде отцѣпена отъ Сѣверна подъ името Източна Румелия съ особно управление, Македония остана подъ прямото владичество на султана, нѣколко български градове се дадоха на Сърбия, която прави голѣми усилия въ конгреса да присвои Босна, но като видѣ, че не ще успѣе, обърна погледитѣ си къмъ западнитѣ окржзи на България.

Берлинскиятъ договоръ отвори една голѣма рана въ държавния и националенъ животъ на българитѣ; той създе трудни условия за бждащето на нашия народъ.

Политическиятъ свѣтъ въ Европа остана изненаданъ отъ появяването на Санъ-Стефанска България. Едни се чудѣха отъ гдѣ се яви тоя многомилионенъ български православенъ и славянски народъ; други виждаха въ новото княжество единъ булевардъ на руската източна политика и всички вкупомъ въстанаха противъ щастието на тоя народъ.

Историята обаче доказа, отъ 30 години насамъ, че българскиятъ народъ, въ своето великодушие прѣзрѣ пороцитѣ на европейската политика и, съ своето трудолюбие, съ своитѣ дарби и прѣдприемчивость, доказа прѣдъ цивилизования свѣтъ, че има право да стои и той въ редоветѣ на културнитѣ народи, че не може да служи за орждие, освѣнъ на своитѣ собствени *национални* и държавни интереси и на културното единство между цѣлото славянсто.

СТУДИИ ОТЪ СѪЩИЯ АВТОРЪ:

Политиката на Сърбия и нашето освобождение (дипломатическа студия).

Политиката на Франция и нашето освобождение (дипломатическа студия).

Ориентация на политиката въ надвечерието на освободителната война (дипломатическа студия).

Архивни издирвания въ Парижъ за нашата история.

Архивни издирвания въ Бѣлградъ за нашата история.

Баронъ Адолфъ д'Аврилъ (лични въспоминания).

Освобождението на България (дипломатическа студия).

Дипломатическитѣ прѣговори слѣдъ капитулацията на Плѣвенъ.

ВЪ ПРИГОТОВЛЕНИЕ:

Александъръ Екзархъ и неговитѣ заслуги къмъ българския народъ.

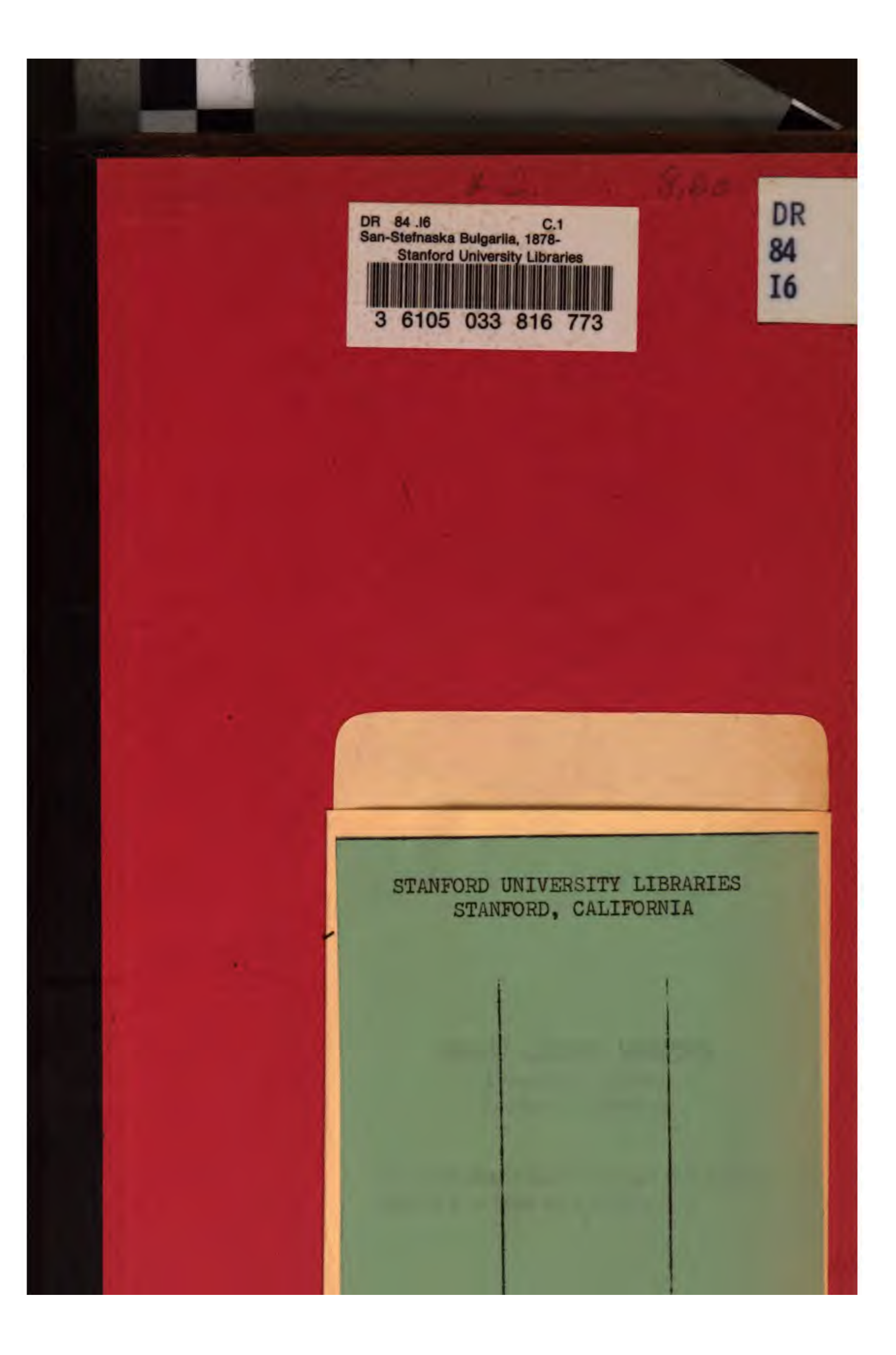
DR 84 .I6 C.1
San-Stefnaska Bulgariia, 1878-
Stanford University Libraries
3 6105 033 816 773
DR
84
I6
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA